

HA 24/5-88

102258

Frigjøringen av Finnmark 1944

Hamar Arbeiderblad hadde 19. mai en interessant artikkel om «Den æreløse krigen». Den var kanskje ikke helt fullstendig. Derfor et kort resymé. I mai 1944 undertegnet den norske regjering i London avtaler med USA, Storbritannia og Sovjet om frigjøringen av Norge, ansvarsforhold, kommandoforhold, juridiske spørsmål o.l. 2. september sluttet Finland, da Tysklands allierte, fred med Sovjet, på harde vilkår. Blant annet avsto Finland Petsamo-området. Man måtte altså gå ut fra at sovjetiske tropper som forfulgte tyske avdelinger, ville gå over grensen til Finnmark. London-regjeringen hadde regnet med at frigjøringen av Norge skulle skje ved en britisk eller amerikansk militær operasjon. Først 18. oktober ble den norske regjering og de allierte varslet om de sovjetiske innmarsjplaner. På det tidspunkt var de alliertes anstrengelser, planlegging og innsetting av styrker konsentrert om invasjonen på kontinentet.

Utenriksminister Trygve Lie skriver i «Hjemover» at hvis man bare hadde fått vite dette et halvt år i forveien, hadde man kunnet forberede seg. Rent bortsett fra at man hadde hatt omkring fire år å forberede frigjøringen på, overså han at daværende oberstløytnant A. D. Dahl 14. februar 1944 hadde satt opp en fullstendig plan over hva man ville trenge i Finnmark i en slik situasjon. Det gjaldt styrker, forsyninger, ikke minst til sivilbefolkningen, transportmidler m.m.m. (A. D. Dahl førte Altabataljonen på Narvik-fronten i 1944. Pensjonert general, 94 år 24. mai.) Den ble av norske myndigheter sendt den allierte overkommando i London 15. mars. Men over denne overkommandoen sto en enda høyere stab, den som hadde det overordnede ansvar for invasjonen, SHAEF. I forhold til den kommende krigsskueplass på kontinentet var det som skjedde i Finnmark helt «i bakgården».

Da det ble klart at sovjetiske tropper skulle rykke inn i Finnmark, ble de andre allierte svært varsomme med å foreta seg noe som kunne virke som om man blandet seg borti noe Sovjet hadde ansvar for.

Da var ikke lenger noen av de allierte tropper man hadde regnet med til en invasjon i Norge, disponible til det. London-regjeringen har fått kritikk for at ikke flere norske styrker kunne settes inn i Finnmark. Men den var faktisk bundet på hender og føtter. Når

man husker at Norge stilte en av verdens største handelsflåter til disposisjon for de allerte, gjør det vondt å lese hvordan Nygaardsvold måtte streve for å få et skip frigjort til forsyningstransporten til Finnmark til å begynne med. På regjeringskonferanse 5. september ble det bestemt, med de allertes godkjenning, at man skulle sende en markeringsstyrke til Finnmark. A. B. Dahl skulle være sivil og militær leder for frigjøringen av Finnmark, militært under sovjetisk overkommando så lenge russerne sto i kamp i Finnmark. Styrken som ble sendt, var 2. norske bergkompani. Det ble ikke plass til hester eller transportmidler, bare inntil 280 mann.

Bergkompaniet ble sendt med en alliert konvoi og kom til Murmansk 6. november. Hovedelementet i konvoien var ikke de snau 300 nordmenn, men to passasjerskip med 11.000 sovjetiske befridde krigsfanger som ble sendt hjem igjen, til en uviss skjebne. Den norske avdelingen sto under kommando av Schottisch Command, som av hensyn til sovjeterne ikke hadde tillatt at den norske avdelingen hadde med samband for kontakt direkte til England. Nordmenneses samband til London måtte stort sett gå via Moskva. 11. november 1944 kom den norske avdelingen til Finnmark.

I Øvre Torneå-området, på svensk side, lå en infanterigruppe under daværende oberstløytnant L. G. Bryhn (senere general og sjef på Åker gård). Den besto av «reservepoliti»-bataljonene I, II og V, vel øvde avdelinger med det fineste vinterutstyret norske myndigheter da kunne få kjøpt i Sverige, og med særdeles dyktige svenske instruktører. Man kan bare beklage at 2. bergkompani ikke var utstyrt på samme måte. Første bataljon av denne gruppen ble, under Bernt Balchens ledelse, fløyet fra en svensk militær flyplass til Finnmark. Men for å begrense framstillingen får jeg heller komme tilbake til den saken i et senere innlegg, hvis det har interesse. En av troppssjefene der var høyskolelektor, løytnant Gunnar Eikli. Sjefen for den norske delen av frigjøringen, da oberst A. D. Dahl, arbeidet for at de som deltok i Finnmark i 1944—45, skulle få en egen medalje. Men det hadde ikke Norge råd til. Han Ola er ikke Ola for ingen ting.

Hamar, 19. mai 1988.

Anton Olstad.